

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ

У статті розглянуто вплив проблемного навчання та інформаційних технологій на цілеспрямоване формування особистісної мотивації студентів. Визначено структурні елементи проблемного заняття. Розглянуті переваги застосування інформаційних технологій навчання.

В статье рассмотрено влияние проблемного обучения и информационных технологий на целенаправленное формирование личностной мотивации студентов. Определены структурные элементы проблемного занятия. Рассмотрены преимущества применения информационных технологий обучения.

The influence of problem-based learning and information technologies in purposeful formation of students personal motivation is examined in the article. The structural elements of problem classes are identified. The advantages of information technology training are specified.

Ключові слова: мотивація, проблемне навчання, інформаційні технології, проблемні ситуації.

Зміни в суспільному, політичному та економічному житті, які сталися за останній час в нашій країні, спричинили корінні перетворення в різних соціальних сферах, у тому числі в системі вищої освіти: розробляються нові концепції вищої освіти, в яких провідними проголошуються гуманістичні ідеали, загальнолюдські цінності, принципи демократизації, гуманізації та гуманітаризації вищої школи. На сучасному етапі розвитку суспільства перед вищою школою стоїть завдання вести підготовку кадрів до активної творчої діяльності та швидкої адаптації до нових, часто змінюваних умов. Є очевидним, що в психології намітилася стратегія розвитку суб'єктних можливостей студентів, що відображено в розробці моделі системи їх професійної освіти. Насамперед це актуально для сфери вищої освіти, де пріоритетним стає розвиток суб'єктних якостей людини, що дозволяють їй жити в мінливому світі і змінювати себе в ньому.

У сучасній освітній парадигмі, орієнтованій на задоволення потреб особистості, особливе місце займають проблеми саморозвитку, самореалізації студента. У зв'язку з цим потребують перегляду організація, зміст, форми і методи професійної підготовки сучасних фахівців на вузівському етапі навчально-професійного формування особистості студента.

У працях вітчизняних педагогів і психологів сформовано методологічні принципи дослідження проблеми мотивації. Основні дослідження відображені у роботах Л.Божович, Д.Ельконіна, І.Імедадзе, В.Ковальова, О.Леонтьєва, А.Маркова, В.Ляудіс, Г.Хесс та інших.

З точки зору цих авторів, мотивація є сукупністю спонукальних чинників, які обумовлюють активність особистості та визначають спрямованість її діяльності.

Питання мотивації діяльності студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі при застосуванні різних навчальних завдань досліджують

В.Білоус, Л.Горюнова, С.Занюк, В.Козаков, О.Коваленко, Л.Орбан-Лембрик, А.Цимбалюк і С.Цимбалюк, Є.Шматков та ін.

Мета статті – дослідити особливості впливу проблемного навчання та інформаційних технологій на цілеспрямоване формування особистісної мотивації студентів.

На даний час через велику кількість альтернативних підручників і навчальних програм, випускники шкіл, які приходять у вищі навчальні заклади, мають різний рівень підготовки. І до цього часто додається сформоване у школі негативне ставлення до багатьох предметів. У результаті під час навчання виникають питання: «Як зацікавити студентів?», «Як змінити ставлення до предмету?», «Як навчити вчитися?». Для вирішення поставлених питань необхідно використовувати такі форми і методи організації навчального процесу, які сприяють розвитку мотивації, активізації розумової діяльності студента.

У сучасній психології мотив розглядають як внутрішнє спонукання особистості до того чи іншого виду активності, пов'язаної із задоволенням певної потреби [6, с.224].

А.Н.Леонтьєв вважав мотивацію відображенням дійсності через зміст, через певні зв'язки і відносини суб'єкта до об'єкта. Він говорив про те, що в самому спонуканні завжди фіксуються два полюси: «наявне» і «бажане» [4, с.81].

За зв'язком мотивів зі змістом та особливостями виконуваної діяльності психологи виділяють різні групи мотивів: змістотворчі мотиви і мотиви-стимули; внутрішні і зовнішні мотиви; мотиви, породжувані самою діяльністю, і мотиви соціальні, породжувані всіма обставинами життя і пов'язані з основною спрямованістю особистості [1, с.32].

Мотиви відіграють визначальну роль у мотиваційній сфері і в діяльності людини.

Низка досліджень свідчить про те, що мотиви можна формувати і актуалізувати в ході навчання:

1) мотив – це потреба, а потреби можуть розвиватися не тільки шляхом створення нових об'єктів (наприклад, шляхом надання все більш цікавої інформації), а й через навчання діям;

2) умови, в яких здійснюється навчальна діяльність, самі можуть бути мотивотворчими факторами.

Мотивація є рушійною силою будь-якої діяльності, вона визначає розвиток навчально-пізнавальної сфери. Від сформованості навчальної мотивації залежить процес навчання [4, с.88].

Тому одним із завдань, які стоять перед викладачем, є допомогти студенту позитивно ставитись до навчання. Для цього необхідно будувати навчальний процес таким чином, щоб розвинути мотивацію та активізувати розумову діяльність. Цього можна досягти, використовуючи інтенсивні методи навчання, зокрема проблемне навчання та використання комп'ютерних технологій.

Найбільш повне визначення поняття проблемного навчання дає В.Манько: «Проблемне навчання – тип розвиваючого навчання, в якому поєднується систематична самостійна пошукова діяльність учнів із засвоєнням ними готових висновків науки» [5, с.103].

Організація навчального процесу при такому навчанні будується на принципі проблемності. Сутність цього принципу полягає в наступному: виділити проблему з «фону», чітко сформулювати проблему, виробити кілька альтернативних шляхів її розв'язання, вибрати один із шляхів, який бачиться найбільш оптимальним, реалізувати його, у разі невдачі проаналізувати ситуацію, скоригувати шлях розв'язання і реалізувати альтернативний. Характерною ознакою цього типу навчання є систематичне розширення навчальних проблем.

Із психологічної точки зору проблемна ситуація є більш-менш явно усвідомленими труднощами, які породжуються невідповідністю, неузгодженістю між наявними знаннями і тими, які необхідні для вирішення виникаючих або запропонованих завдань.

Завдання, що створює проблемну ситуацію, називається проблемою.

Проте постановка проблеми не завжди призводить до виникнення проблемної ситуації. Навчання має спиратися на зону найближчого розвитку, тобто трохи перевищувати наявні можливості учнів. Для того, щоб труднощі викликали проблемну ситуацію, вони повинні породжуватися недостатністю наявних знань, і ця недостатність має бути усвідомленою студентами. У свою чергу, щоб проблемна ситуація породжувала процес мислення, пошук шляхів її розв'язання має бути посильним на даному етапі, студенти повинні бути підготовленими до необхідної діяльності. В іншому випадку це буде сприяти не розвитку самостійного мислення, а ухиленню від нього й ослабленню віри в свої сили.

Проблемним вважається те заняття, на якому викладач цілеспрямовано створює ситуації для пошукової діяльності студентів при придбанні і закріпленні знань [3, с.172].

Особливістю цього заняття є те, що повторення пройденого матеріалу в більшості випадків зливається з вивченням нового. При цьому здійснюється безперервне повторення знань, умінь у нових зв'язках і відносинах, за рахунок чого відбувається розширення обсягу знань та їх поглиблення.

Структурними елементами проблемного заняття є:

❖ актуалізація наявних знань студентів (на цьому етапі найчастіше створюється проблемна ситуація; завдання даного етапу полягає в підготовці учнів до самостійної пошукової діяльності або активного сприйняття нового матеріалу);

❖ засвоєння нових знань і способів дій (роль викладача на цьому етапі спрямована на формулювання або коригування навчальної проблеми, допомога студентам у виявленні нових даних або усунення логічних помилок,

управління їх діяльністю);

❖ формування умінь і навичок (тут відбувається відпрацювання знань і вмінь, а також розумових і практичних дій, на цьому етапі перевіряється правильність розв'язання навчальної проблеми).

Центральною ланкою будь-якого проблемного уроку є проблемна ситуація. Саме в таких проблемних ситуаціях бере початок процес мислення. Він починається з аналізу самої проблемної ситуації. В результаті її аналізу виникає словесне формулювання змісту проблемної ситуації, яка називається навчальною проблемою.

Навчальна проблема для викладача є засобом управління пізнавальною діяльністю студента та формування його розумових здібностей. Для суб'єкта пізнання – студента – навчальна проблема служить стимулом активізації мислення, а процес її розв'язання – способом перетворення знань у переконання.

Існує кілька способів створення проблемних ситуацій. У різних джерелах наводяться приклади різних способів створення проблемної ситуації. Розглянемо деякі з них.

1. Спонування студентів до теоретичного пояснення явищ, фактів, зовнішньої невідповідності між ними. Це призводить до засвоєння нових знань шляхом пошукової діяльності.

2. Використання протиріччя між досліджуваними фактами і наявними знаннями.

3. Пояснення фактів на основі відомої теорії.

4. Побудова гіпотези на основі відомої теорії, а потім її перевірка.

5. Знаходження раціонального шляху вирішення, коли задані умови і кінцева мета.

6. Знаходження самостійного вирішення при заданих умовах. Це вже творче завдання, для вирішення якого часто недостатньо заняття, необхідно використовувати додаткову літературу, довідники тощо.

7. Використання принципу історизму [5, с.105].

Таким чином, метою роботи викладача при проблемному навчанні стає цілеспрямоване формування особистісної мотивації, тобто ставлення студента до навчального процесу як до чогось привабливого і необхідного. При цьому важливо забезпечити умови для формування особистісної мотивації, при якій підтримувалася б ефективна і плідна діяльність кожного студента.

Використання інформаційних технологій при вивченні дає можливість:

❖ зробити зміст досліджуваного матеріалу більш наочним, зрозумілим, цікавим;

❖ супроводжувати навчальний матеріал динамічними малюнками;

❖ моделювати і досліджувати закономірності, які в звичайних умовах неможливо відтворити;

❖ демонструвати різні експерименти;

- ❖ проводити швидке й ефективне тестування;
- ❖ організувати проблемно-пошукову роботу та самостійну роботу [2, с.65].

Використання спеціалізованих програмних продуктів забезпечує реалізацію таких принципів навчання, як науковість, наочність, доступність, активність і самостійність.

Слайдова розкладка матеріалу дозволить заощадити час, оптимізувати процес навчання, структурувати матеріал, а використання презентації робить його більш доступним сприйняттю та розумінню студентів.

На занятті з використання слайдів презентації можна актуалізувати знання студентів, поставити проблемне завдання і наочно обґрунтувати правильність вирішення проблемно-пошукового завдання.

Навички, набуті на заняттях з інформатики, дозволяють студентам використовувати можливості Інтернету для підготовки творчих завдань і пошуку необхідної інформації. Це ще один із способів підвищити мотивацію, захопити студентів.

Застосування інформаційних технологій навчання на заняттях різних типів посилює сприйняття, полегшує засвоєння, і засвоєний матеріал створює сприятливий фон для підвищення мотивації навчання та сприяє зростанню рівня інформаційної культури студентів.

Таким чином, людина включається в будь-яку (в тому числі і навчальну) діяльність тільки тоді, коли це потрібно саме їй, коли є певні мотиви для виконання цих дій. Мотив відображає наявність деяких потреб, які зможе задовольнити розпочата діяльність. Завдання викладача полягає саме в тому, щоб забезпечити виникнення, збереження і переважання у студентів саме мотивів навчально-пізнавальної діяльності. Ця мотивація повинна стати основою для самонавчання і самовдосконалення студента, адже завдання, яке стоїть перед ним, – це навчитися добувати знання, а не тільки оволодіти сумою знань. Одним із способів підвищення мотивації навчання на заняттях можна вважати застосування елементів проблемного навчання та використання комп'ютерних технологій. Застосування комп'ютерів полегшує відпрацювання матеріалу, сприяє підвищенню пізнавального інтересу і мотивації до навчання, розвитку бажання і вміння вчитися.

Список використаних джерел:

1. Верзунова Д. Навчальна мотивація студентів // Практична психологія у сучасному вимірі. – Д., 2011. – С.32–34.
2. Гладкова Л. Використання сучасних інформаційних технологій навчання у ВНЗ III-IV рівня акредитації // Наукові записки. – Кіровоград, 2010. – Вип. 90: Серія: Педагогічні науки. – С.64–67.
3. Данильченко І. Г. Проблемне навчання в системі інновацій сучасної літературної освіти // Вісник. – Глухів, 2003. – Вип.3. – С.171–174.
4. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии / Под ред. Д.А.Леонтьева, Е.Е.Соколовой. – М.: Кн.Дом Ун-т: Смысл, 2005. – 509 с.
5. Манько В.А. Проблемне навчання як актуальна науково-педагогічна проблема // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. – Х., 2006. – Вип.25. – С.102–106.
6. Шитова И.Ю. К вопросу о мотивации учебной деятельности студентов // Профессионализм педагога: Европейский выбор Украины. – Ялта, 2005. – С.224–226.